

Date Printed: 04/21/2009

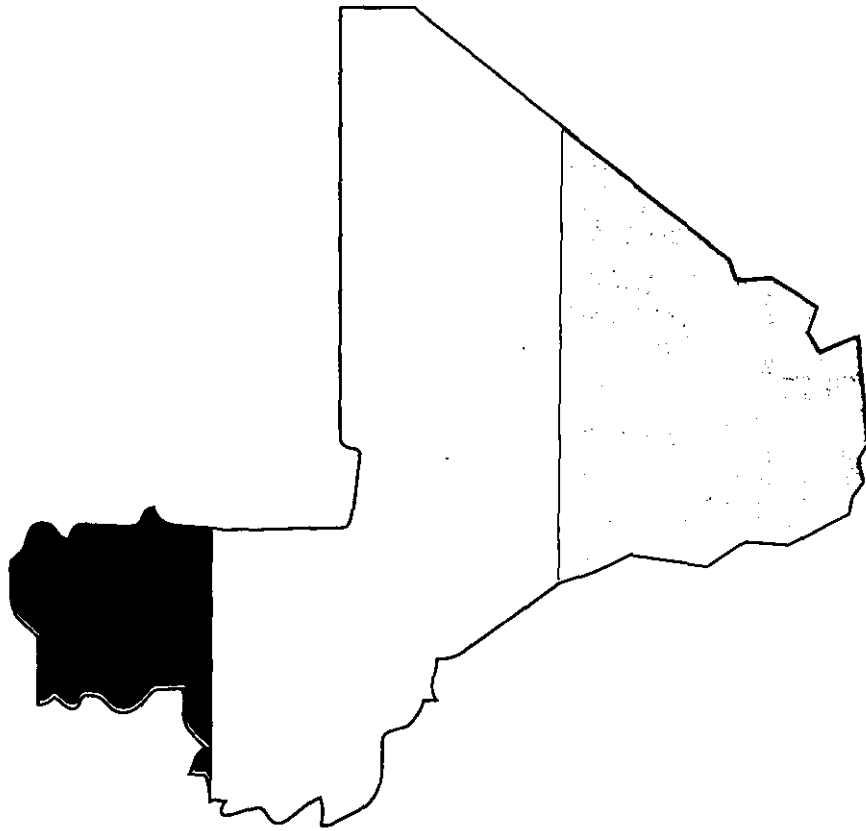
JTS Box Number: IFES_65
Tab Number: 147
Document Title: Jamanadenya Kalan
Document Date: 1997
Document Country: Mali
Document Language: Bambara
IFES ID: CE00985

* F E 8 8 1 D E C - 7 D 6 2 - 4 1 D A - 8 1 D F - 6 2 6 F 1 C 6 2 1 3 C A *

Jamanadenya Kalan

Mogo be se ka ke jamanaden
numan ye cogo di ?

Bayeɓmabaga :
- Musa Jaabi
Balikukalan baarada

Jamanadenya Kalan

**Mogo be se ka ke jamanaden
numan ye cogo di ?**

**Dilanbaga : Fondasiyon Firidiriki Eberi
ni Erɔpu Kafoliton**

**Bayelɛmabaga : Musa Jaabi
Balikukalan Baarada**

Fasodennumanya : mogo be ke fasoden numan ye cogo di ?

Nabila

Fasodennumanya kalanni kun ye ka fasodeñ kelen o kelen kalan miiriya numanw na, miiriya minnu ye hadamadenya taamasiyenw ye, n'u be ke sababu ye ka mogoya dilan, ka sigi diya.

Fasodennumanya kalanni ye jemufanga jominen renama ye, i n'a fo anw ka jemufanga, o min joli be a san folow la. Fasodennumanya kalanni de be kenyerema ni hakilatigē sabati k'a lakana, a kera mogo kelen ta ye o, a kera jama ta ye o.

Mogo te ke fen fe i te min sidon. N'i ye jamana jolanw sebekoro don k'u faamu, i be ke jamana fe, i be jamana kanu, ka forobafen bonya, ka jamanadenw bonya. Hamaden josariyaw batoli be damins nin sanfe folen ninnu na.

Fasodennumanya kalanni be mogo yelēma : a b'i bo jamanaden gansanya la k'i ke jamanaden faamuyalen ye, min b'a josariyaw don jemufanga hukumu kono. A be wele bila hadamaden bee ma, bee k'i hakili jagabo, ka miiri ka taasi walasa faamuya ka ke k'a don ko sigikanw ye bee je ye, sigikan minnu be dije mara.

Nin gafe in dilanna o hukumu de kono, Firidiriki Eberi Fondasiyon fe, ani Erɔpu Kafoliton.

A b'a fe ka kunnafoniw di jamanadenw ma, k'u kalan jemufanga temesiraw n'a sariyaw la. Kerenkereñnenya la, gafe in nesinnen be denmisenw ma.

Mali jamana

1* An ka Mali jamana don _____

Mali y'a ka yemaharunya ta setanburukalo tile 22 San 1960. Sann'o don ka se, Mali jamana tun togo ye Sudan ye. Walifasomaralaw de y'o togo da a la. Sudan tun be kafo da de kono; min togo ko Faransi ka Afiriki tilebinyanfan" ("A.O.F").

Mali jamana kene bonya be ben bam.1.241.000 de ma (Kilometers 1.241.000) ; maghake min b'a kono, o ye mago 8.550.000 ye. Bamako ye jamana faaba ye, politikifanga daagalen be yoro min. Duguba tow ye Segu ye, ani Mopti, Sikaso, kayi, Kulukoro, Gawo, Tumutu ni Kidali.

Mali jamana be dance bo ni jamana minnu ye, olu file :

- * Kenekayanfan fe, Alizeri jamana ni Moritani jamana ;
- * Woroduguyanfan fe (bayanfan), Koniwaari jamana ni Lagine jamana ;
- * Bayanfan ni koron ce, Burukina faso jamana ;
- * Tilebinyanfan fe, Senegali jamana ;
- * Koronyanfan fe, Nizeri jamana.

2. Jamana lakodɔnnanw

Mali ye jamana setigima ye. Setigiya (fanga a n'a ka se bagayaba) be fasojama de bolo. fasojama de b'a lataama fana n'a ka ciden sugandilenw ye sariyatabulon kɔnɔ (depitew). Setigiya taamasiyenw file :

a* Mali darapo walima jamana ne sugandilenw (a be se ka fo a ma fana jamana anbilemu) : kɔnɔ saba jɔlen de b'a la : puguji, neremugu ni bilenman.

Darapo be yelen ka siri foroba cakedaw bee sanfe : peresidan ka so, minisirisow, meriw n'u nɔɔɔnnaw. Darapo ka kan ka bato sabula ale de kelen ye taamasiyen folɔ ye. Majigin be k'a ye jamalajew ni nenajebaw senfe. Fanga tigilamɔgow ka mobiliw kan (peresidan, maranɛmaa marakɔgo, mali lasidigen jamana were kɔnɔ), darapo ncinininw be sigi.

Ni jamana be sangafɔ la, darapo te bila fiɛ fe. A be siri a kala la.

b* jamana dasiri ye : fasojama kelen-Kuntilenna kelen-ŋaniya kelen.

Nin dape saba ninnu be an ka jamana miiriya jira.

c* jamana janjon : O ye jamana kanudɔnkili ye. A tɔgo : mali jamana" A forobatɔgo ko : "mali man'an kan bo". An ka jamana janjon be cefarinya majamu, nka a be Afiriki kelenyali fana kofɔ.

3. Mali fanga

Fanga ye jamana labencogo ye politikɩ hukumɩ kɔnɔ. Politikifanga de bɛ jamana mara. Ale kelen dɔɔn de bɛ se ka fanga boli jamana kɔnɔ, jamanadenw kan. Politikifanga bɛ politikɩɛmaaw bolo. Fasojama de bɛ politikifanga kalifa u la, sabula ale yere de ye fanga tigi ye, kɛɛnkerɛnɛnya la :

Fanga tigilamɔgɔw ka kan ka fanga lataama cogo la, cogo min bɛ jamana sariyasunba bato, ani depitew ye sariya minw ta. Jamana sariyasunba ye sariyabaju ye. Sariya tɔw bɛɛ b'ale jukɔɔ.

a* Sariyasunba bɛ i n'a fo mande mansabamara kurunkanfuga, Sunjata tile.

Bɛɛ ka kan ka sariyasunba bato : jamana kuntigi fana b'o la. Ni min m'a bato, o bɛ pangi. Fasojama de bɛ sariyasunba dilan, ka fanga tigilamɔgɔw sugandi. Olu de bɛ wele Setigiw, tuma caman. An marabagaw bɛɛ n'u ka baara kɛɛnkerɛnɛn, u bɛ min sɛbekɔɔ dɔn.

b* Jamana jɔlanw :

Jamana jɔlanw ye sariyasunba ka setigi sigilenw ye. Mali jɔlanw file :

- * Jamana Peresidan (jamana kuntigi)
- * Gofɛɛɛnɛman
- * Sariyatabulon
- * Kiiritigɛbulonba
- * Sariyasunba kiiritigɛbulon
- * kiiritigɛbulon folɔ
- * Jamana kɔnseyɛbulonba
- * Sorɔw, hadamadenya, seko ni dɔnkow togɔlabulon ba.

c* Fanga bolow tilali :

Jamukan kono, fanga bolow tilalen don jaati ; fangabolo sabaw kalifalen be cakɛdaw la, minw te kelen ye, nka minw ka baaraw bolo dilen be jogon ma. Do te do ka baara tije-Mali sariyasunba be nin laben in tiime. O la sa, fanga sigilen be fangabolo saba minnu kan, olu file :

* **Sariyaw fangabolo** - o kalifalen be sariyatabulon ma, n'a be fo a ma depitebulon ;

* **Baaraw waleyali fangabolo** - o kalifalen be jamanakuntrigi (peresidan) n'a ka gofereneman ma ;

* **Kiiri fangabolo** - o kalifalen be kiiritigɛdaw ma (kiiritigɛbulonw ni tiribinaliw).

Sariyatabulon (depitebulon)

Ale de be sariyaw sigi. sariyaw ye foroba temesiraw ye minnu be boli bee kan - depitew b'o la, jamana kuntigi b'o la, minisiriw b'o la. Sariyaw be hadamadenya laben jamanandenw bolo.

Sariyatabulon ye jamana depitew bee kafolen ye - mogo 147. Fasojama be depitew sigi kalafili senfe.

Mali kono, depitew be sugandi kominiw ni serɛkelɛw la. Komini walima serɛkelɛ depitehake be bo mogo cayacogo la.

Depite bee ye fasojama ka depite sigilen ye - o koro ko depite t'a ka sigida kelen ka depite ye ; a ye fasojama bee de ka ciden ye. O de b'a to, komini walima serɛkelɛ kelen te se k'a ka depite sigilen wuli a yere ma, k'a soro manda ma ban.

Depitew be fanga baarakenafolo latige, walasa jamanakuntigi n'a gofereneman be wari soro ka jamana mara. Baarakenafolo kofolen be nafoloko sariya kono. Baarakenafolo ye mun ye ?

Jamanadenw be nisongow ni wusuruw minnu sara, o de ye jamana baarakenafolo ye. Fanga baarakelaw be sara o de la - dogotow, lakolikaramogow - polisiw o n'a jogonnaw. Baarakenafolo de be lakoliw jo, ka siraw dilan, ka kenew laben, ani wale werew. Ni mogow si ma nisongow sara, nin baara ninnu si tena ke, wa sigi te se ka ke jamana kono.

Aw be wote depitew ye.

Depitew be sariya sigi an bee togow la.

Sariya ye forobafen ye, mogow kelen ta te, wa a be boli bee kan : depitew, jamanakuntigi ni minisiriw b'ow la.

Jamanakuntigi ni gofereneman

Jamanakuntigi ni gofereneman be sariyaw lataama ; u be je ka fangabolo ye, min be ketaw waleya.

Jamanakuntigi

Ale de ye fanga jemogow ye. Jamanakuntigi be jamana bee mara. Nka komi mogow si ni josariya te da min b'a jira k'i ka kan ka mogow mara, fo maliden bee de ka wote ka peresidan sigi, san duuru (5) o san duuru (5). Peresidan kelen be se ka sigi sijne fila doron de. O koro ko mogow kelen te se ka ke jamanakuntigi ye ka teme san tan (10) kan.

Peresidan de be sariya lataama jamana kono. Ale de be jamana togolabila kokanna na. Gofereneman jogyow ye Peresidan demeni ye. Gofereneman ye minisirijemaa ni minisiri tow ye.

Jamanakuntigi sigiyow ye Kuluba pale ye.

Gofereɓemaɓan

Peresidan ka latigeɓeɓen de be minisirijemaɓa ni minisiri toɓ sigi, ka gofereɓemaɓan sigi. hake sigilen te minisiriw la. Nka a ka pi minisiri kana caya walasa gofereɓemaɓan ka baara ke noɓɓa la, do ka bo musakaw la sabula minisiriso wari ka ca koseɓe, nafolo bere te an ka jamana bolo. Gofereɓemaɓan de ye wale ketaw kebaga ye. Sariyatabulon mana sariya min sigi, Peresidan k'o latige, gofereɓemaɓan b'o lataama.

Gofereɓemaɓan be tonsigi ke sijnɛ kelen dogokun konɔ, arabadon. Jamanakuntigi be tonsigi nemaaya.

Peresidan be marajemaaw sigi ani Mali ka lasigidenw jamana werew konɔ, ani maracogo nemoɓɓaw.

Nin moɓo ninnu bee ni gofereɓemaɓan be baara ke noɓɓon fe. O kama, a ka c'a la, minisiriw de be moɓo lasigitaw jira Peresidan la, k'a ka yamaruya jini u sigili la. Ni Peresidan sonna, a be latigeɓeɓen bolonɓila.

Peresidan de ye jamana keɓfanga nemoɓɓoba ye. O siratige la, ale de be sorodasijemaaw fana sigi. Walasa sariya be lataama a cogo la jamana konɔ, Peresidan ni gofereɓemaɓan b'u sinsin keɓfanga kan ka jamana tanga kakan juguw ma. Lakana tigilamoɓɓow (Polisiw ni sandaramaw) be Peresidan ni gofereɓemaɓan ka bolo kan, walasa moɓo juguw ni moɓo kunntanw be keɓe cogo min jamana konɔna na. Lakana tigilamoɓɓow be kolɓili ke sariya ka bato bee fe, k'a damine u yerew la - olu minw ka kan ka ke misali ye u ka nemanaya n'u ka baara konɔ.

Minisiriw be jo u ka wale kelenw korɔ ka nesin Peresidan ma ; nka u t'o ke ka nesin depitebulon ni kiiritigelaw ma. Hali n'u ka kan ka nefoli ke u ka seɓenw kan depitew pena walasa olu k'u wote k'u ke sariyaw ye.

Gofereɓeman ye jamana jolan do ye - o siratige la, a be kolosi depitebulon fe. N'o ye fiɓe jɛnama bo a ka baara la, a be se k'a nangi. N'o kera, gofereɓeman ka kan ka baara bila.

Marajemaaw, kumandanw ni arondisiman kuntigiw
Olu ye jamanakuntigi ni gofereɓeman nonabilaw ye jama kerɓe. U ka kan ka sariyaw lataama u ka maraw, serɓekelaw ni arondisimanw konɔ. O kama, lakanafanga mogo dow b'u bolokoro. Nka i n'a fo Peresidan ni minisiriw be sariya bato cogo min, marajemaaw, kumandanw ni arondisiman kuntigiw ka kan ka sariya bato a jɛ ma.

Meriw

Meriw ye jamanadenw ka ciden ye sigida la. Peresidan t'u sigi, gofereɓeman t'u sigi. Sigida mogow de be kalafili ke k'u sigi. O siratige la, meriw te gofereɓeman ka bolo kan. U ka baarakɛnafolo b'u bolo, u ka baarakelaw b'u bolo. U n'olu be je ka baara ke walasa here be na sigida la, mogow ka taa jɛ.

Meriw ka kan k'u cesiri hakilatige ka basigi sigi la. U fana wajibiyalen be ka sariya bato sabula sariya de be bee sanfe.

Meri ye komini jɛmaa ye. Komini ye marabolosigi ntuloma ye. Marabolosigi ye marali cogoya do de ye, min senfe sigida jɛmaaaw te sigi gofereɓeman fe, nka sigida mogow yere de b'u sigi kalafili senfe. Kominiw sigira jamana fan bee fe. Marabolosigi hukumu konɔ, arondisimanw be silatunun, (desantarisason) de b'a ke jamandenw k'u jayɓo fa a jɛ ma jamana baarali la. Ale de b'a to sigida geleya kerɛnkerɛnnenw be jate. A be jɛmufanga yiriwa.

Kiirifanga

Kiirifanga jɛmaaaya be sanfe kiiritigebulonba de bolo, ani kiiritigebulon tow ni tiribinaliw. kiiritige cakɛdaw de be fɔɓɔgonkɔkow ni geleya tow kiiri tige.

Kiiritigefangabolo ye fanga bolo sabanan de ye. A dulonnen te fangabolo fila tow la. Ale de be kolosili ke fangabolo tow ka sariyaw bato, ani forobacakɛdaw ni jamanadenw.

Ni sariya tɛ hadamadenya kɔnɔ, mɔgɔw tɛ sɛ ka sigi bɛn ni ɲɔgɔnbonya kɔnɔ. Ni bɛɛ tun bɛ yɛrɛsagokɛ kɛ, mɔgɔya tun tɛ sɛ ka dilan. Kiiridaw sigikun ye ka jamanaden lakana, k'a latilen, k'a ɲangi n'a ye sariya tɛɲɛ. Mɔgɔ si tɛ sariya sanfɛ, sariya bɛ boli mɔgɔ bɛɛ kan, hali Peresidan.

Kiirifangabolo de bɛ hadamadenya labɛn, k'a basigi. Kiiritigɛlaw bɛ sariyaw batoli kɔlɔsi. Minw bɛ kiiri tige, olu ye zuuzuw ye (kiiritigɛlaw). Kiiritigɛla ka kan ka kɛ mɔgɔ ladiri ye, mɔgɔ tilennen, min sirilen tɛ mɔgɔ wɛrɛ la. A tɛ sɔn surɔfɛnminɛ ma. (kiiritigɛla man kan la kiiri tige ni wari nata ye).

Kiiri bolow ye fila ye :

- **jamanadenw ka kiirida** : ale bɛ jamanadenw ni ɲɔgɔn cɛ fɔɲɔgɔnkɔkɔw de ɲɛnabɔ - i n'a fɔ tɛɲɛtakow, jagokow, sira wɛrɛw.

- **wale juguw kiirida** : ale bɛ sariyasɔɔsɔ walew de kiiri tige, i n'a fɔ sɔnyanikow, binnkanikow, mɔgɔfagakow ni ko wɛrɛw.

Tiribinaliw ye kiiridaw ye, pilenti bɛ lase minnu ma fɔlɔfɔlɔ. Ni kiiri tigera tiribinali fɛ, o ma diya i ye, jo b'i bolo ka kiiri lase tiribinali sanfɛ kiirida ma, n'o ye kiirida fɔlɔ ye. Ni kiiri tigera yen fana, o ma bɛn i ma, i bɛ kiiri lase o fana sanfɛ kiirida ma, n'o ye sanfɛ kiiribulonba ye. Kiiri min mana kɛ o yɔrɔ la... o ye wulibali ye.

Jamana Peresidan sugandilen b'a kalikan lase sanfɛ kiiribulonba de ma, sann'a ka baara daminɛ.

Tiribinali la, jamanaden bɛɛ bɛ sɛ ka awoka ta, min b'i lafaasa, k'i demɛ.

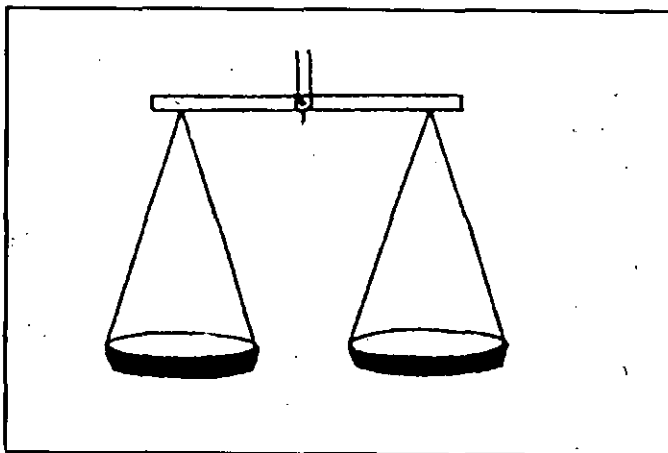
Nin laadala kiirida ninnu kɛrɛfɛ, kiirida kɛrɛnkɛrɛnnɛnw bɛ yen :

. **Sanfe kiiribulon folo** : ale de be gofereneman mogow ka kiiri tige politikikow siratige la.

Ni janfa jugu kera jamana ma, Peresidan ka kiiri be tige ale de fe. Depitew de ye sanfe kiirida folo kiiritigelaw ye.

. **Jamana sariyasunba kiiribulon** : ale de be sariyaw segesege k'a don k'u te sariyasunba sooso. A be hadamadenw josariyaw n'u ka hakilatige lakana. Ale de be jamana jolanw n'a forobacakadaw labaarali basigi.

Kiiridaw b'u sinsin sariyaw kan ka fɔnɔɔnɔkɔkɔw kiiri tige - u man kan ka mogɔ si jalagi ni sariya m'a yamaruya. Kiiridaw dulonnen te sariyatabulon na, u dolonnen te jamana kuntigi la. Fen kelen min be kiiritigela mara, o y'a ka Alanɛsiranya ye an'a ka ladiriya. Balansi de be kiiritige kofɔ, k'a jira ko kiiritige la, jamanaden bee dama ka kan.

Balansi, kiiri taamasiyen

Jamanaden

1. Jamanaden josariyaw (jokow)

Dijɛ jamana bɛɛ kɔnɔ bi, kɛɛ bɛ senkan. Walasa hadamaden josariyaw ka sigi senkan. Mali jamana sariyasunba bɛ jamanden bɛɛ ka josariya garanti, sabula olu de bɛ hadamadenya basigi. San 1991 marisikalo tijɛnibaw kɔfɛ, Mali haminankoba kɛra hadamaden josariyaw lakanani ye.

Yɛɛmahɔɔɔnya ni damakɛɔɔni : Sɛbɛn fɛn o fɛn b'an ka fanga laataama (sariyasunba, jamanaw ni jɔɔɔn cɛ bɛnkanw), o sɛbɛn bɛɛ b'a jira ko mɔɔɔ bɛɛ bɛ bange yɛɛmahɔɔɔnya ni damakɛɔɔ kɔnɔ. Mɔɔɔw bangetuma, mɔɔɔ man fisa ni mɔɔɔ ye ; mɔɔɔ si ni jɔnyajuru tɛ bange. sariya ni gofɛɛɛnɛman baarakɛlaw tɛmɛsira man kan ka wolomani kɛ k'a da siyako, diinɛko ni politikiko siraw kan.

cɛ kelen = muso kelen
fɛntigi kelen = bolokolon kelen

* Jo bɛ bɛɛ bolo (cɛ, muso, denmisen, maliden, dunan) ka yiriwa, ka hakililatigɛ, ka lakana, a ka jɛnamaya kɔnɔ, a ka baara senfɛ ; bɛɛ ka kan ni balo ye, bɛɛ ka kan ni farisogo lakanani ye ;

* Mɔɔɔ si man kan ka nimatɔɔɔ, ka jangi, ka lagosi, ka lanɔɔɔ;

* Jo bɛ bolo ka miiri i nidunɔɔsira fɛ, k'i ka diinɛ lafaasa, i ka politikitaabolo ni dijɛ faamuyacogo lafaasa ; bɛɛ bɛ se k'i hakililaw jɛfɔ, ka walew kɛ minw b'u sinsin, k'u jɛnsɛn, sɛbɛn ni jaw ni da la. Jo bɛ bɛɛ bolo ka kalan, ka kunnafoniw jini u jiniyɔɔ la.

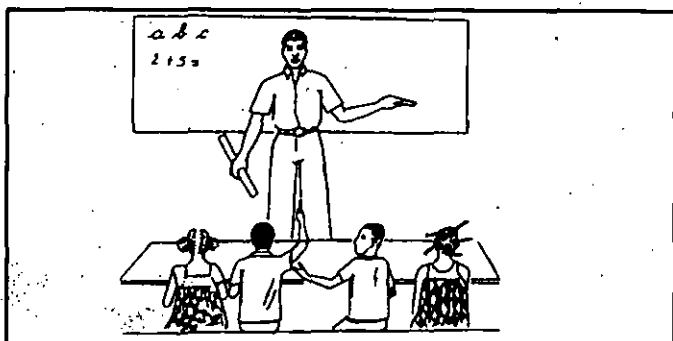
Mɔɔɔ o mɔɔɔ gɛnna a ka jamana kan k'a sababu kɛ a miiriyaw ye, o bɛ bisimila Mali dugukolo kan (A bɛ se k'i kalifa wa mɔɔɔ tɛ se k'a tigimasina gɛn).

Jo be bee bolo ka degun keke, bee ka kan ka degun keke (o koro ye k'i cesiri walasa hakililatige ka na, jamana ka yeremahoronya n'a ka setigiya ka lakana).

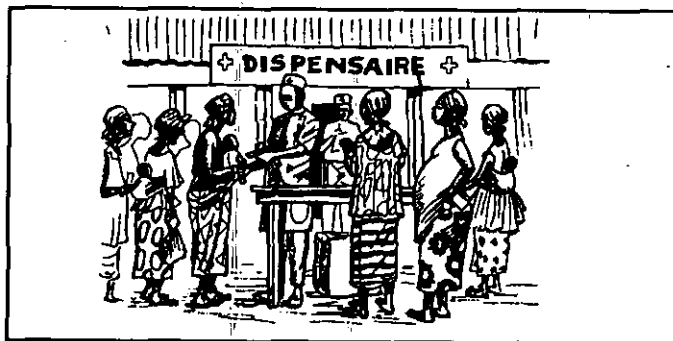
Bee ka kan ni kiiri danmakepenen ye, kiiri ka kan ka fantanw de lakana sabula a ka c'a la, olu de josariyaw lagosilen don.

Bee dama ka kan nisongo la ani cebo n'u rogonnaw la. Bee dama ka kan forobacakdaw la.

Jamanaden bee ka kan ni keneya ye ; a bee ka kan ka kalan, ka baara soro.

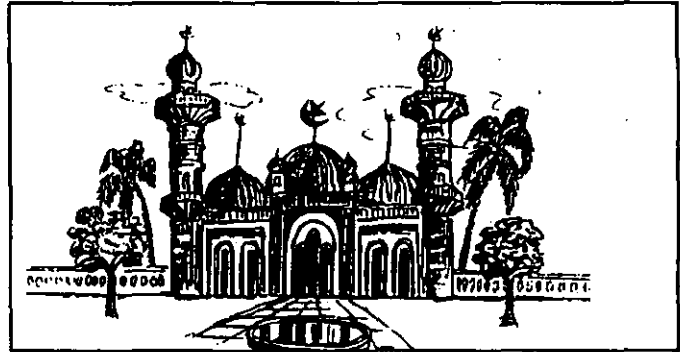

Kalanso : kalan be senna

Keneyaso do be baara la

Bɛɛ ka kan n'i tɔɔlafɛn ye, wa bɛɛ bɛ se k'i ka diine baaraw ke ; bɛɛ bɛ se k'i nidungo diine sugandi.

Misiri
Alabatoso

egilizi Alabatoso.

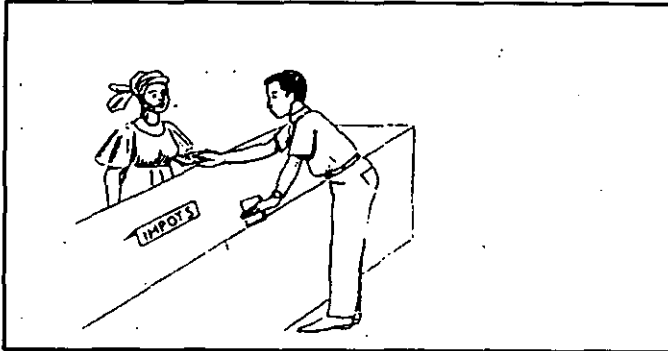
Jamanadenw b'u ka jɛmɔgow sugandi, k'a sɔrɔ a ma ke diyagoya ye. O joko in jɔyɔrɔ ka bon haali maaya dilanni na. A bonya kama, a bɛ se ka jate wajibi ye bɛɛ kan.

2. Jamanaden ka kan ka min ke

Josariyaw bɛ hadamadenw bolo cogo min jamana kɔnɔ, u ka ketaw fana bɛ yen ka jɛsin jamana ma.

Jamanaden juman ye jɔn ye ?

Jamanaden numan b'a jɔyɔɔ fa a ka denbaya de folɔ kɔnɔ = a ka kan ka gadenw ladon ka nɛ, k'a lakana, ka denw kalan k'u ladamu. Jamanaden numan bɛ baara kɛ ni laadiriya ye ; a bɛ jamanaden tɔw bonyɔ ; a tɛ sariya lagosi wa a b'a ka nisɔngɔw sara.

Jamanaden dɔ b'a la
k'a ka nisɔngɔw sara.

Bɛɛ ka kan : (nɛmɔɔɔw sen b'o la)

- . ka jamana sariyaw bato
- . ka jamana jɔlanw n'a forobafɛnw bato (sow, minɛnw, siraw, nafolow ... n'u nɔɔɔnnaw...)

Jamanaden numan wajibiyalen bɛ ka jamana kanu, k'i cɛsiri a ye, k'a lakana ni ko jugu nɛsinna a ma. O de ye jamanadenya ye, o de ye jamana kanubaganciya ye.

Fanga ka kan ka baaraw kɛ jamanadenw ye ; a ka kan ka kɛtaw fana di jamanadenw ma, nka damakɛnɛ hukumu kɔnɔ : cɛ-ni-musoya man kan ka jate o la, siya, diinɛ ni politikimiiriya fana man kan ka jate - o de bɛ jamanadenw damakɛnɛ sira bɛɛ fɛ : sɔɔɔ ni kɛta, ka bɔ nɛmɔɔɔw yɔɔɔ.

Wote

I.- Kotopɔgɔntala ni yafanɔgɔnma de ye jemufanga (demokarasi) sindi n'a jujɔn ye

Jemufanga (demokarasi) jujɔn nɛnana-nɛnana ye kotopɔgɔntala ni yafanɔgɔnma ye. Ka sɔn nɔgɔn ye, ka nɔgɔn kun hali n'aw tɛ kelen ye, hali ni danfara b'aw cɛ, o y'a wale numan dɔ ye. Silamɛw, josɔnnaw ni diinebatobaliw, keretiyɛnw, farafin ni farajɛw, nin bɛɛ ka se ka sigi kɛ nɔgɔn fɛ, nɔgɔn kan, ka baara kɛ nɔgɔn fɛ jamana kelen kɔnɔ, kotopɔgɔntala, nɔgɔngasisigi ni yafanɔgɔnma de b'o kɛ. N'an tɛ nɔgɔn bonya, n'an tɛ nɔgɔn gasi sigi, n'an tɛ ko to nɔgɔn ta la ; o de bɛ siyawoloma ni kɛlɛw bange.

Siyawoloma ye k'a miiri ka d'a la k'i ka siya ka fisa ni tɔw ta ye. O wale bɛnbali de bɛ na ni mɔgɔ tɔw gasisigibaliya ye k'u juguya.

An k'an yɛrɛ ka diine batokojuguya fo ka taa tɔw ka diine juguya ni juguyafin ye - o bɛ na ni kɛlɛw ye cogo min, o kelen bɛ na ni siyawoloma ye ten. kabilawoloma, wali siya fisamantiyali ani bɔyɔrɔ fisamantiyali ni tɔw taw ye - o bɛɛ bɛ gɛlɛyabaw don jamana ka kelenyako la.

Kotopɔgɔntala, nɔgɔngasisigi ni yafanɔgɔnma bɛ bɛn ni kɛlɛbanw nɔgɔya cogo min duw ni jɛkuluw kɔnɔ, a bɛɛ b'o nɔgɔya kelen in don k'a lasabati jamanaw ni nɔgɔn cɛ.

II.- Wote (Kalafili)

Ka wote, o bɛ kɛ wotewaatiw tuma. Dajɛ minnu bɛ mɛn kɔsɛbɛ o waatiw la olu ye :

* Jɔyɔrɔninina (kandida) : O ye mɔgɔ ye min b'a fɛ ale ka sugandi ka jɔyɔrɔ sɔrɔ kalata (kalafili wali wote) senfɛ.

* Wotetogoseben : o ye fæere ye ka sugandilikelaw ka naniyaseben minemine k'u bæ kelen kelenna seben. Ni mogo sugandita kelen doron de togo bæ woteseben kan, o ye jayrocakelenwote ye. Jayrocamanwote, o ye ni mogo sugandita caman togo bæ woteseben kan.

* Sugandilikandi : O ye k'i naniya jira k'i kan di. O senfe ni bæ de b'i kan di, o ye bælawoteli ye.

* Wotekesu : o ye bara ye wali buwati datugunnen ye, ka wo dogomannin k'a la wotekelaw b'u ka wote naniyaseben bila min fe.

* Wotekela : O ye mogo min bæ wote, k'i kan di sugandili senfe kalata-kalafili) kadara konɔ.

* Gundosonin : O ye yoronin labennen ye, wotekela b'i nemadogo yoro min k'a ka naniyaseben sugandita ta k'o bila letereforoko konɔ. o bæ wote gundo sutura.

1) Wote ye mun ye ?

Wote-fasoden halala lakika ye a ka yamaruya ka wote ke. A ka josariya de b'a to a bæ se ka hakilina fo jamana kunkanko nemanaw la. Wote josariya de bæ fasodenw yamaruya u ka u marabagaw sugandi : komini konseyew, depitew ani jamana peresidan.

Ereferandumu ye jamanadenw bæ hakilinani ye, min senfe fasojava wali jamajekuluw b'u naniya n'u hakilina w kenekanjira jamana kunkanko nemanaw kan.

2) Mun na an ka kan ka wote ?

Yeresagosariyalatige ye fasojama ta ye, n'o ye maliden bæ lajelen ye. Olu de ka kan ni jamana marali ye. Nka jamana min mogo bæ taa miliyon yirika la, olu bæ te se k'o mara ke jagon fe yaronin kelen. O koson u togolamogow de ka kan ka sugandi ka fanga laboli, ka jamana mara jamanadenw yere bæ togo la. Walasa o jamanamara ka ke a nema, bæ togo la, u togolamogow togow te di ten, jamanadenw yere de b'olu sugandi ka kalafili ke u ni jagon ce. O tuma bæ ka kan k'a don, bæ ka kan ka son a ma ko wote ye fasoden ma wajibi do de ye. N'an ma wote, an be mara fasoden werew ka jayaroninina sugandilenw fe ka dolu hanyaw kan, ani u ka nafaw kunkoro. Kasoro an yere dun be se ka wote k'an nidungotaw ta. Fasodenya taamaseere folo ye wote ye.

3) Wote bæ ke waati jumen ?

Wote waatiw bæ sigi senkan, k'u latige jamana sariyasunba ani wote sariyaw fe. O waatiko dulonnen bæ jayoro sugandita kuntaala waatihake la. O ye jamana peresidanjayoro, depitejayoro ani merejayoro ye. Mali koro, nin jayoro kofolen bæ kelenkelenna kuntaala waatihake ye san duuru ye. O koson, kalafili (kalata) n'o ye wote ye, o bæ ke san duuru o san duuru.

Wotegansi :

Wote mana se, wotegansiw bæ ke. O ye ka jayaronininaw politiki gansi, n'o ye olu hakililaw n'u ka hanyaya sirilenw n'u ka wale bolodalenw nefoliw ye. O senfe, jayaroninina bæ bæ i fela dajira woteklaw la, k'u ka miirinaw n'u hanyaw fisamantiya k'u sankorta. U b'a pini ka tow taw lagosi k'olu labin.

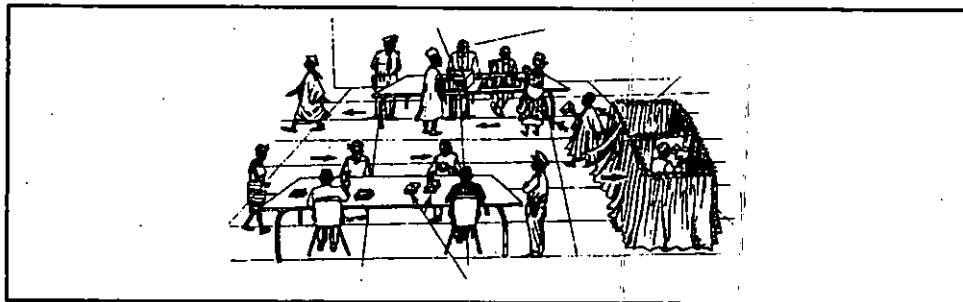
Wote gansiliseben ,

4) Wote be ke min ?

A ka c'a, la wote be ke karidonw de fe. Wote suguya o suguya, n'aw b'a ke - peresidanwote o, depitewote o, merewote o, aw be wote ke aw sigiyoro de la. Aw togo ka kan ka seben aw sigiyoro woteseben de la. Aw bangeyoro o, aw ka baara be sigida min na o, aw te se ka wote nin si la n'aw togo te o yoro woteseben na. O tuma, yanni wote waati ce, aw b'aw jija k'a jini a ka sementiya aw ma, k'aw togo be aw sigiyoro woteseben na.

Kominiw, arondisimanw, mali lasigidensow n'a konsilaw, wotesebenba kelen be soro nin bee kelenkelenna na. Aw te se k'aw togo ke yoro si woteseben na, f'a ka soro aw ka yen sigi be kalo 6 bo. Wotesebenw be to sigidaw la sanga ni waati bee. Togo minnu b'u la, olu be ta sigida togosebenkaye de kono. O de la, a ka ni aw k'aw togo di k'a ke aw sigiyoro togosebenkaye la. Wa n'aw b'aw sigiyoro falen, aw k'aw sigiyoro kura fangabonda magow ladonna o la (i ko meri jemagow, arondisiman jemagow, lasigidenso ni konsila jemagow).

Wote don, aw togo be wotebiro min na, aw ka kan ka taa wote yen de. Walasa aw kana men wotebiro jinini na, aw b'aw jija k'a don yanni wote don ce. O koso, aw be taa aw ka arondisiman wali aw ka meri la ; wotebirow bee togo talen be soro yennino, tile 14 jogonna kono yanni wote don ce.

Wotebiro b'a tan ni fila la

5) Jɔn ka kan ka sugandi ?

Jɔyɔɔɔɔninaw kandidaw caya kojugu be na ni kɔnɔnafili ye sugandili la. Aw ka kan ka wote jɔn ye ? A ka ji aw k'o dɔn sanni aw ka se woteyɔɔ la. Bɛɛ kɔni be wote i yere sago de la, w'a be ke gundo la. Nka, a ka fisa aw k'a dɔn jaali k'aw be sugandili min ke, aw te nimisa o la.

Aw ka kan k'aw kan di jɔyɔɔɔɔninina bɛɛ la numan de ma, u bɛɛ la laadiri. Nka jɔyɔɔɔɔninina numan te ko min ce ka ji ni bɛɛ ye, wali wari be min kun ni bɛɛ ye, wali min ni aw ye sigida kelen ye, diine kelen ye, bɔyɔɔɔ kelen ye wali min n'aw be bo du kelen kɔnɔ. Jɔyɔɔɔɔninina bɛɛ la numan fana te k'a fo min be kuma kosebe ka teme bɛɛ kan, wali min ka kɔɔ bɛɛ ye, wali min ye bɛɛ la denmisen ye, wali min yere kalannen ni bɛɛ ye. U bɛɛ la numan fana te min be layidu t'aw ye ka teme bɛɛ kan, wali ka nisɔndiyafen caman d'aw ma.

Jɔyɔɔɔɔninina bɛɛ la numan ye min ye - aw yere hakili la min be se ka jɔyɔɔɔɔ pinita in fa aw sago la. Mɔgo don, aw yere miiri la min be baara ke ni nedɔn ni jɛlenya ye ka bɛɛ ka here ni lafiya lasabati. O kɔsɔn, a ce-ni-musoya te jate, w'a ka ceɔniya n'a ka nafolotigiya fana te jate.

Fɔlo, wote labenw tun be gofereneman fangabonda mara dɔɔn de ka bolo kan. Nka bi-bi la, Mali kɔnɔ, wote sariya kuraw y'o lateme jekulu kura ka bolo kan : o ye jamana woteɔenabɔjekulu sigilen ye n'a be f'a ma ko "SENI". Mɔgo minnu be o "SENI" lateme jekulu kura ka bolo kan : o ye jamana woteɔenabɔjekulu sigilen ye n'a be f'o ma ko SENI. Mɔgo minnu be o SENI in na, olu ye : gofereneman fangabonda mara toɔlamɔgo dɔw, politikitoɔnw toɔlamɔgo dɔw ani jamana kɔnɔ jamajekuluw toɔlamɔgo dɔw. O kekun ye walasa wotew ni mɔgo tataw sugandiliw bɛɛ ka ke jɛlenya la, ka demokarasi sinsin k'o lasabati jamana kɔnɔ.

6) Jɔn bɛ se ka wote ?

Maliden fɛn o fɛn, n'i si ye san 18 sɔrɔ, i bɛ se ka wote. A k'a sɔrɔ fana i ma ɲangi sariyatɩɲɛ dɔw kunkɔrɔ. N'o lahalayaw tiimɛna kopuman maliden fɛn o fɛn fan fɛ, sariya hakilila la, i tɔgɔ ka kan ka sɛbɛn i sigiyɔrɔ wotesɛbɛn kɔnɔna na. O la, i tɔgɔ sɛbɛnnen bɛ yɔrɔ min wotesɛbɛn kɔnɔ, wote don, i bɛ taa wote o yɔrɔ wotebiro la.

7) Jɔn bɛ se ka jɔyɔrɔ ɲini wotew senfɛ ?

Mɔgɔ min bɛ se ka kɛ jɔyɔrɔɲinina ye, wali mɔgɔ min ni tali ka kan, f'i tɔgɔ ka sɛbɛn wotekɛlaw ka wotesɛbɛn kɔnɔ, wa i sihake dɔgɔyalɛn ka kɛ san 21 ye. Walasa i ka kɛ jɔyɔrɔɲinina ye, bi-bi in na, diyagoya tɛ i ka kɛ politikitɔn na. O bɛ tali kɛ min na, Mali jamana wote sariyasun b'a yamaruya mɔgɔ kelen k'a ɲaniya ka kɛ jɔyɔrɔɲinina ye.

8) Wote bɛ kɛ cogo jumɛn ?

n'i bɛ wote, i tɔgɔ sɛbɛnnen bɛ wotebiro min na, i bɛ taa yen, i n'i ka wotekɛkaranɛ ani i ka karadante n'o y'i yɛrɛ bugunnatigɛsɛbɛn ye. Wotebiro ɲɛmɔgɔya bɛ min bolo, o y'a peresidan ye. Ale kankɔrɔsigiw, n'olu y'a demɛbagaw ye, olu ye jɔyɔrɔɲininaw tɔgɔlacidɛnw ye. Peresidan in ka baara ye ka wote kɛcogo kɔlɔsi, a ka se ka kɛ kopuman. Ale bɛ se ka kunnafoniw di wote kɛcogow kan. Woteyɔrɔ, ni peresidan y'i ka karadante n'i yɛrɛbakun bugunnatigɛ, a b'i bila i ka jɔyɔrɔɲinina kɛlenkelennɔ bɛɛ tɔgɔlasɛbɛn ta ani anwulɔpu (lɛtɛrɛforoko) lankolon kelen. I bɛ sugandili kɛ i ni dungɔ la, kasɔrɔ i ma diyagoya, i ma wajibiya. O de kɔsɔn, wote bɛ kɛ gundo la. I bɛ taa gundosonin kɔnɔ. I kelen, mɔgɔ ɲɛ t'i la, i b'a fɛ ka jɔyɔrɔɲinina min sugandi, i b'o ɲaniyasɛbɛn kelen pe dɔrɔn de bila lɛtɛrɛforoko kɔnɔ.

Ta minnu ni t'olu fe i b'olu bee togolasebenw fili segi kono yann'i ka ba gundosonin kono. i ka jayayayinina sugandilen, n'o hanyasaben b'i bolo letereforoko kono, i n'o de be ba gundosonin kono.

O kelen ko, i be taa wotekesu la ka letereforoko hanyasabenma in bila o wonin fe. O yoro bee, peresidan b'a fo : nin wotera. A be soro k'i ka wotekarane segin i ma. O y'a soro u ye tanpon ke o kan. O la, u b'i bolonkonin don lankiriji kobali la. O bee kun ye k'i ka wote keli sementiya, ani i kana se ka woteko fila ke.

Waleya fen fen be ke wotebiro kono, o bee ka kan ka ke jemajo la, ani sariyalabato ye. Mankan kana k'a senkoro. Mogo si man kan ka wajibiya a ka wote jayayayinina ye, min t'a tigi nidungo ta ye.

Wotew senfe, sariyatinew ni tineni were minnu n'aw y'olu lakolosi, aw be se k'olu dajira wotebiro peresidan la, walima jayayayininaw togolaciden minnu be yen. Sariyatinew ni tineni wai minnu konnen don sariya fe, ni mogo min y'a lawuli a kanma k'olu waleya wote senfe, e be mine k'i lase tiribinali la min b'a wasadon e ka kiiriko la.

**Ka fasodenya wajibiw lawasa i yere ma,
kiseya la, sariya la ani ka tow gasi sigi,
o koni ye fasodennumanya ye.**

Country	<u>Mali</u>	
Year	<u>1997</u>	Language <u>Bambara</u>
Description	<u>Decentralization materials</u> <u>in local language</u>	
IFES developed/sponsored?	_____	

Maquette Impression
Imprim Color